

Birleşen Şatlaryň Halkara Dini Azatlyklar baradaky Komissiyasy (BŞHDAK, iňlisçe “USCIRF”) Döwlet Departamentinden aýratyn we tapawutly edaradyr. Amerikan Kongresi tarapyndan döredilip, bu garaşsyz we iki partiýa tarpyndan-da goldalynýan ABŞ hökümediniň maslahat beriji guramasy bolup, ol dünýä ýüzünde dini azatlyklara gözegçilik edýär we Prezidente, Döwlet Sekretaryna we Kongrese syýasat rekommendasiýalaryny berýär. BŞHDAK bu rekommendasiýalary biziň esaslandyryjy düzgünnamamyzdaky mandata, Adam Hukuklary boýunça Uniwersal Dekelrasiýada bar bolan standartlara we beýelki halkara dokumentlere esaslandyrýar. 2015 Ýyllyk Hasabaty ýylyň dowamynda komissiya wekilleri we professional işgärler tarapyndan ýerlerde düzgün bozmalary dokumentleşdirmek boýunça we ABŞ jökümedine garaşsyz syýasat rekommendasiýalaryny bermek boýunça edilen işiň jemlemesidir. 2015 Ýyllyk Hasabaty 2014-nji ýylyň 31-nji ýanwaryndan 2015-nji ýylyň 31-nji ýanwary arasyndaky döwri öz içine alýar, ýöne käbir ýägdaýlarda bu wagt çäginde soň bolup geçen görnükli wakalar hem bellenip geçilýär.

Türkmenistan

Esasy Netijeler: Hökümediň hemmetaraplaýyn informasiýa kontrolygynyň täsiri bilen, Türkmenistanda dini azatlyklaryň aýratyn agyr bozulmalary saklanyp galýar. Hasaba alnan we hasaba alynmadyk dini toparlara bolan polisiýa reýdleri we azar bermeleri dowam etdi. Ýurduň kanunlary, syýasatlary we iş praktikalary halkara adam hukuklary normalaryny, şol sanda din ýa ynançlar babatyndaky azatlyklary hem, doly bozýar, hem-de täze Administrativ Kodeksiniň düzgünleri köp “bikanun” dini hereketler üçin jezalary güýçlendirdi. Türkmen kanunçylygy harby gullugyň ýerine raýatlyk alternatiwasyny amala aşyrmaga ýol bermeýär we iň azyndan bir Iogowa Şaýadynyň ynsap esaslary boýunça gullukdan ýüz döndüreni üçin tussag edileni belli. Bu agyr hukuk bozulmalar sebäpli, BŞHDAK Birleşen Şatlaryň hökümedine ýene-de 2015-nji ýylda Türkmenistany, Halkara Dini Azatlyklar Akty (HDAA) astynda, “aýratyn alada döredýän ýurt”, ýa-da AADÝ, diýip bellemegi teklipe edýär. 2014-nji ýylyň iýulynda Döwlet Departamenti Türkmenistany ilkinji gezek AADÝ hökmünde bellige aldy. BŞHDAK Türkmenistan üçin AADÝ belgisini 2000-nji ýyldan bäri teklipe edip gelýär.

Meseläniň taryhy

Türkmenistanyň çaklamalar boýunça jemilikde 5.1 million ilaty bar. Dini ynançlar barada resmi Türkmen maglumatlary elýeterli däl; ABŞ hökümediniň çaklalaryna görä ýurduň 85%-i Sünni Musulmanlary, 9%-i Rus Prawoslawlary, hem-de jemilikde 2%-i Iogowa Şaýatлары, Ýewreýleri, we Ýewengalist Hristianlary öz içine alýar. Ruslaryň we Ermenileriň esasy böleginiň Rus Prawoslaw ybadathanasyna degişlidigine seretmezden, olaryň köp sanlysy we şol sanda käbir etniki Türkmenler hem hasaba alynmadyk dini ýygnaýyşyklara gatnaşýar. Şaýy Musulmanlarynyň az sanly topary esasan Eýran bilen araçäkde ýa-da Kaspi deňziniň eteginde ýaşayan etniki Parslardan, Azerlerden, ýa-da Kürtlerden durýär. Ýewreý jemgyýeti öz içine takmynan 400 Ýewreýi alýar.

Türkmenistan öňki Sowet Soýuzynyň çäklerindäki iň ýapyk döwlet. 2006-njy ýylyň ahyrynda aradan çykan ýurduň birinji Prezidenti Saparmyrat Nyýazow dünýäniň iň bir repressiw we izolirlenen döwletleriniň birine ýolbaşçylyk etdi. Türkmenistanyň jemgyýetçilik durmuşynda Nyýazowyň dine-çalymdaş şahsyýet kulty agalyk etdi, hem-de bu şahsyýet kulty onuň Ruhnama kitabynda esaslandyryldy we ol kitap ýurduň dini we bilim sistemalaryna girizildi. 2007-nji ýylyň başynda prezidentlik wezipesini eline alanyndan soň, Prezident Gurbanguly Berdimuhammedow 11 sany syýasy tussagyň, şol sanda öňki baş müftiniň, boşadylmagyny buýurdy; Nyýazowyň şahsyýat kultyna belli bir çäklendirmeler girizdi; iki sany täze resmi adam hukuklary komissiýalaryny esaslandyrdy; hem-de 13 sany kiçi dini toparlary hasaba aldy. Ol ýurduň içindäki syýahat üçin polisiýa kontrolygyny ýeňilleşdirdi we Türkmenistanyň daşky dünýä üçin birazyrak köpüräk açyk bolmagyna ýol berdi.

Ol irki döwürden bäri, Prezident Berdimuhammedow ýurduň agyr kanunlaryny üýtgetmeýär, repressiw kontrolyk edýän döwlet strukturasy ýerinde saklaýar, hem-de hemme ýerde göze ilýän prezidentiň şahsyýet kultyny gaýtadan döredýär. Türkmenistanyň Konstitusiyasy dini azatlyga güwä geçmegi, diniň döwletden aýratyn bolmagyny, hem-de dine ýa ynanja seretmezden hemmelere deňligi göz önünde tutýar. Emma 2003-nji ýylyň din baradaky kanuny bu belliklere garşy gelýär. 2007-nji ýyldaky kiçi reformalara seretmezden, bu kanun berk hasaba alyş kriteriýasyny girizýär we hasaba alynmadyk dini toparlar tarapyndan islendik çäräni gadagan edýär; ähli daşary ýurt maliýe goldawy barada döwletiň habarly edilmegini talap edýär; hususy öýlerde hudaýa çokunmagy gadagan edýär we diňe ruhanlary jemgyýetçilik ýerlerinde dini eşik geýmäge ýol berýär; hem-de dini bilime agyr we kemsidiji çäklendirmeleri girizýär. Hökümet tarapyndan bellenilen Din İşleri boýunça Geňeş (DIG) dini meselelere seredýär; bu Sünni Musulman we Rus Prawoslaw dini ruhanalarynyň işe alynmagyna, wezepesini ýokarlandyrmagyna we işden boşadylmagyna kontrolyk edýär; dini tekstleri senzurdan geçirýär; hem-de ähli hasaba alnan toparlaryň işjeňligine gözegçilik edýär. DIG agzalary öz içine diňe döwlet işgärlerini hem-de Sünni Musulman we Rus Prawoslaw ybadathanasynyň wekillerini alýar. 2015-nji ýylyň mart aýynda güýje giren demonstrasiýalar baradaky kanun çäkli jemgyýetçilik, şol sanda hasaba alnan dini guramalaryň ýörişlerine potensial mümkinçilik döredýär. Azat Ýewropa / Azatlyk radiosynyň habar bermegine görä, ýörüşler döwlet edara jaýlaryndan iň azyndan 200 metr daşlykda geçirilmeli we hususy raýatlar ýa daşary ýurt hökümetleri tarapyndan maliýeleşdirilen bolmaly däl.

2014-nji ýylyň dekabrynda täze internet kanuny çap edildi; Azat Ýewropa / Azatlyk radiosynyň habar bermegine görä, indi raýatlara internet ýazgylarynda Türkmenistanyň Prezidentini kemsitmek ýä-da oňa töhmet atmak kanuna garşy. Kanun Türkmen internet ulanyjylaryny bütündünýä setine erkin baglanyşygy döretmek planlaryny beýan etsede, habarlara görä Türkmen hökümedi 2015-nji ýylda emeli hususy eýeçilikdäki hemra telewideniýesiniň kabellerini aýyrmak kampaniýasyna başlady.

2014-nji ýylda we 2015-nji ýylyň başynda Türkmen serhetçileri, habarlara görä, Türkmen-Owgan serhedinde Talibanlar tarapyndan öldürilipdir. Owganystanyň muňa ýakyn bölegi, gürrüňlere görä, öz içine käbir Türkmenleri hem alýar we olar Ýslam Döwletine tarapdar. Bu bolsa dini radikalizmiň serhetden geçip Türkmenistana ýaýramak mümkinçiligi barada aladanyň artmagyna getirýär.

Dini Azatlyk Ýagdaýy 2014-2015

Dini we Adam Hukuklary boýunça işler üçin jeza: 2014-nji ýylyň ýanwarynda täze Administratiw Kodeksi köp “bikanun” dini işjeňlikler üçin jezany artdyrdy. Hökümet dini we adam hukuklary boýunça işler üçin türmä basmak, mejburi derman bilen bejeriş we jerime salmak ýaly ýowuz jezalary girizmegini dowam edýär. Ýakyn ýyllarda Musulmanlar, Protestantlar we Iogowa Şaýatlary tussag edildi, jerime sezewar edildi, türmä basyldy ýa-da öz dini ynançlary üçin ýurduň içinde sürgün edildi. Dini ynsap tussaglarynyň köpüsi Lebap welaýatynyň çölündäki Seýdi zähmet koloniýasynda saklanýar we ol ýerde olar agyr şertlere, şeýle-de gynamaga, sezewar edilýär. Türkmenistanyň hökümedi Gyzyň Hajyň Halkara Komitetine ýurduň türmelerine barmaga ýol berenok.

Musulman ynsap tussaglarynyň türmedäkileriniň sany näbelli. 2015-nji ýylyň fewralynda “wahabizmde” günäli tapylan 5 tussag Seýdi zähmet koloniýasyna ugradyldy. Ol ýerde bolsa, habarlara görä, türme goragçylary olary rehimsizlik bilen urupdyrlar. Döwlete degişli däl gurama bolan Forum 18 täzelikler gullugy ol 5 adamyň hiç kime howp salmaýan dini praktika üçinmi ýa-da jenaýat üçin tussag edilendigini anyklap bilmedi, sebäbi Merkezi Aziýada “wahaby” köplenç islendik dine doly ynanýan musulmany beýan etmek üçin ulanylýar. 2014-nji ýylyň dekabrynda 10 töweregi musulman dini tussaglary ol zähmet koloniýasyndan Owadan-depedäki ýokary howpsyzlyk türmesine geçirildi. Birnäçe ýyly psikiatrik gospitalda geçiren dissident ymam baradaky habarlar azaldy; “Olaryň diridigini subut et” diýlip tanalýan döwlete degişli bolmadyk guramalaryň koalisiýasynyň maglumatlaryna görä bu informasiýa ýetmezçiligi başgada onlarça syýasy we dini tussaglara hem degişli.

Pozitiw zat hökmünde bellemäge degişli zatlaryň birisi, Forum 18-iň habar bermegine görä, iki sany belli ynsap tussaglarynyň Prezidentiň amnistiýasy esasynda gündogar Türkmenistandaky zähmet koloniýasyndan 2014-nji ýylyň oktyabrynda boşadylmagydyr. 2015-nji ýylyň fewralynda Seýdi zähmet koloniýasynda “huliganizm” esasynda tussaglykda saklanan Protestant Umyt Gojaýew hem amnistiýa bilen azat edildi.

Dini işjeňliklere Hökümediň kontrollagy: Gizlin polisiýa, terrorizme garşy polisiýa bölümleri, ýerli häkimiýetler we ýerli DIG-iň resmi wekilleri hasaba alnan we alynmadyk dini jemgyýetlere reýd etmegini dowam edýärler. Hasaba alynmadyk toparlara hudaýa çokunmak üçin ýerleri kärendesine almak, satyn almak ýa-da gurmak gadagan. Hatda hasaba alnan toparlar hem elýeterlilik çäklendirilen hökümet rugsadyny almaly. Ýörite karar Türkmenistanyň içinde dini

tekstleri çap etmegi gadagan etdi we diňe hasaba alnan toparlar beýle tekstleri kanun esasynda import edip bilýärler. 2014-nji ýylyň sentýabrynda Daşoguzda Iogowa Şaýady Bibi Rahmanowa dini tekstleri ýaýradany üçin bir aý tussaglykda saklanyldy we fiziki gynamalara sezewar edildi; Forum 18-iň habaryna görä ol polisiýa ofiserine hüjüm etmek toslamasy bilen aýyplanyp, 4 ýyl şertli tussaglyga höküm edildi. Şeýle-de Forum 18 Aşgabatda öz garyndaşynda dini tekstiň elektron görnüşde barlygy üçin bir Protestantyň 2014-nji ýylyň sentýabrynda jerimä sezewar edilendigini habar berdi. Din baradaky kanun şeýle-de hususy dini bilimi gadagan edýär.

Hökümet köp raýatlara, aýratynam dini çärelere gidýänlere, daşary ýurda syýahat etmäge ýol bermezligini dowam edýär. Rus-Türkmen iki graždanlygy bolan takmynan 110 000 töweregi Rus Prawoslawlary üçin daşary ýurtlardaky öz dindeşleri bilen duşmak we dindar tälimini almak aňsadyrak. Ýöne Musulmanlara dini tälim üçin daşary ýurda gitmäge ýol berilmeyär we hökümet haja gitmegi hem çäklendirýär. Forum 18-iň maglumatyna görä, 2014-nji ýylda 650 türkmen Musulmanyň Mekgä gitmegi üçin kwota soralydyr. Bu san oňki 188-den artan bolsada, bu entegem ýurduň kwotasynyň diňe ýediden bir bölegindenem az. Musulmanlar köplenç haja gitjekleriň spisogyna düşmek üçin 11 ýyla çenli garaşmaga mejbur bolýarlar.

Ynançlary sebäpli gullukdan ýüz döndürýänler: Türkmen kanunçylygynda gullukdan ýüz döndürýänler üçin harby gullygyň raýatlyk alternatiwasy yok. Habarlara görä şeýle kanun 2013-nji ýylda taýýarlanypdyr ýöne güýje girizilmändir. Gullukdan ýüz döndürenler iki ýyla çenli türmä basylyp bilýärler. 2009-njy ýylda çenli Türkmen hökümedi şertli jezalary berdi, ýöne ondan bäri ýüz döndürijiler türmä basylyar. Iogowa Şaýady we ynanjy sebäpli gullukdan ýüz döndüren Söýünmyrat Korow Aşgabatdaky harby gospitalda öz isleginiň garşysyna saklanylýar. Positiw bellemeli zat, Forum 18-iň habar bermeginä görä, Prezidentiň buýrugy boýunça 6 sany ýüz döndürijiler amnestiýa edilip 2014-nji ýylyň oktýabrynda türmeden boşadylypdyr, hem-de Iogowa Şaýady we gullukdan ýüz döndüren Ruslan Narkuliyew 2015-nji ýylyň fewralynda boşadylypdyr.

Dini Guramalary Hasaba alyş: 2005-nji ýyldan bäri, Bahai, birnäçe Bäş-onlyk (Pnetakostal) toparlary, Ýedinji Günün Adwentistleri, birnäçe Ýewengelist ybadathanalary, hem-de Krişna Düşünmek Jemgyýeti ýaly käbir kiçi dini toparlar hasaba alyndy. 2010-njy ýylda Türkmenistan BMG-nyň Adam Hukuklary Baradaky Geňeşinene ýurtda 123 sany hasaba alnan dini toparlaryň bardygyny, hem-de olaryň 100 sanysynyň Sünni we Şaýy Musulmanlardygyny we 13 sanysynyň Rus Prawoslawlardygyny aýtdy. Käbir toparlar wagt talap edýän we aç-açan bolmadyk prosesidigi üçin hasaba durmazlyk kararyna geldi. Käzbir Şaýy Musulman, Ermeni Apostol ybadathanasy, käbir Protestant toparlary, hem-de Iogowa Şaýatlary bolsa özleriniň hasaba almagy haýyş edýän birnäçe arzalarynyň yzyna gaýtarylmagyna sezewar boldular.

Içerki Dini İşlere Hökümediň Gatyşmagy: Türkmen hökümedi dini jemgyýetleriň içerki ýolbaşçy saýlaýyş we guramaçylyk işlerine gatyşýar. 2013-nji ýylyň başynda ýurduň prezidenti

täze Baş Müftini belledi. Şeýle-de hökümet daşary ýurtda formal Yslam dini bilimini alan ymamlary beýle bilimi bolmadyk şahsyýetler bilen çalyşdy, sebäbi, resmi syýasata görä, daşary ýurtda dini bilim alanlar ymam bellenilmeyär. Habar berlişine görä ýerli gizlin polisiýa işgärleri Musulman we Prawoslaw ruhanylardan öz işleri barada yzygider hasabat bermegini talap edýärler.

ABŞ Syýasaty

Soňky onýyllygyň dowamynda ABŞ-nyň Merkezi Azadaky syýasatynda Owgan urşy agalyk etdi. Türkmenistanyň Owgansytana we Eýrana ýakynlygy we olar bilen paýlaşýan ilet toparlarynyň bardygy üçin, hem-de onuň ägirt uly gaz zapaslarynyň bardygy sebäpli, Birleşen Ştatlaryň ýurda bolan esasy howpsyzlyk we ykdysady gyzyklanmalary bar. Resmi taýdan bitarap, hem-de Owganystandaky Halkara Howpsyzlyk Kömek Güýçleri (HHKG) we ABŞ goşunlaryna zerur zatlary ýetirmekde Demirgazyk / Paýlaýyş setinde bolsada, ýurt Aşgabat halkara aeroportynda ABŞ-nyň ölüme getirmeyän üpjünçilikleri alyp barýan uçarlaryna ýangyç guýmaga ýol berdi.

Birleşen Ştatlar Türkmenistanyň ýaş deňiz flotyny türgenleşdirýär, hem-de iňlis dili we deňiz dolandyryşy boýunça okuw çalyşyk programmasyny gurnaýar. Terrorizme garşy operasiýalaryň dowamynda, habar berilmegine görä, ABŞ-nyň ýörite güýçlerine türkmen hökümediniň rugsady bilen “her ýagdaýa aýratyn seretmek” arkaly Türkmenistana girmäge rugsat berlipdir. Şeýle-de Birleşen Ştatlaryň hökümedi, 2015-nji ýylda başlamagy göz önünde tutulýan, Türkmenistan-Owganystan-Pakistan-India bilelikdäki proýekti bolan we “TAPI” ady bilen tanalýan, esasy gaz prododynyň gurulmagyny goldady. Bu proýekt türkmen gaz eksport bazaryny durnuklaşdyrmaga kömek eder we energiýa taýdan garyp Günorta Aziýa bazarlary bilen ykdysady we syýasy baglanyşyklary döreder.

Döwlet Departamenti tarapyndan baş ýyl mundan öň başlanan Ýyllyk Ikitraplaýyn Konsultasiýalar (ÝIK) Birleşen Ştatlar we Türkmenistan üçin ikitraplaýyn meseleleriň giň toparyny, şol sanda regional howpsyzlyk, ykdysady we söwda gatnaşyklaryny, sosial we medeni gatnaşyklary, hem-de adam hukuklaryny, maslahat etmek üçin gaýtalanyp durýan mehanizm. Bu ÝIK prosesiniň bölegi hökmünde, döwlet sekretarynyň Günorta we Merkezi Aziýa işleri boýunça kömekçisi Nişä Desai Biswal 2014-nji ýylyň ýanwarynda Türkmenistanyň paýtagty Aşgabada giden dürli agentliklerden bolan delegasiýa ýolbaşçylyk edip, üçünji ABŞ-Türkmen ÝIK-ine gatnaşdy. Aşgabatda wagty döwlet sekretarynyň kömekçisi Biswal Türkmenistanyň ýokary wezipeli resimleri bilen duşuşdy, emma köpçülik üçin ýazgylarda onuň graždan jemgyýetiniň ýa dini toparlaryň wekilleri bilen duşuşany ýa duşuşmany barada hiç zat aýdylmaýar. Dini azatlyklar baradaky aladalar adatça şu forumlarda öňe sürülýärdi.

Birleşen Ştatlaryň hökümedi Türkmenistanda şu ugurlary goldaýan programmalary maliýeleşdirýär: graždan jemgyýeti guramalary; kanuny kömek boýunça okuw; internet we kompýuter okuwlary; döwlet işgärleri üçin başarnyklary ardyrmak, hem-de okuwçy çalşyk programmalary. Emma ýakyn ýyllarda, Türkmen hökümedi köp okuwçylara ABŞ tarapyndan maliýeleşdirilýän okuwçy çalşyk programmalaryna gatnaşmagy gadagan etdi we 2013-nji ýylda Parahatçylyk Korpusyna onuň ýurtdaky 20 ýyllyk işini bes etmegini buýruk berdi. ABŞ hökümedi Daşoguz, Mary we Türkmenabat şäherlerinde iňlis dilini öwrenmek mümkinçiliklerini artdyran we mugt okuw materiallaryny üpjün edýän Amerikan Burçlaryny goldamagyny dowam edýär. Amerikan Burçlary programmasy Döwlet Departamenti tarapyndan goldanylýan we 10 ýyl mundan öň başlanan bütündünýä inisiatiwasydyr.

Döwlet Departamenti özüniň dini azatlyklar boýunça ýyllyk hasabatyny ýaradanynda, Türkmenistany 2014-nji ýylyň iýulynda “aýratyn alada döredýän ýurt” hökmünde yglan etdi. Döwlet Departamenti “kiçi dini toparlaryň saklanylmagy we türmä basylmagy, dini toparlaryň hasaba alynmak hukugy, hasaba alyş prosedurasynyň jemgyýet üçin elýeterli dälidigi, hem-de dini edebiýatlary import etmäge çäklendirmeleri baradaky aladalary” esas görkezdi. 2014-nji ýylyň sentýabrynda Prezidentiň hereketinden ýüz dönderilmegi bu bellige alnyş bilen baglanyşdyryldy.

Rekomendasiýalar

Ýakyndaky AADÝ diýip bellemegi ABŞ hökümedini dini azatlyklary gowulandyrmak baradaky çäreleri gepleşmäge, hem-de soňlugyça Türkmenistany düýpli reformalar esasynda bu sanawdan aýyrmaga ýol döretmäge iterýär. ABŞ-nyň hökümedine Türkmenistany AADÝ diýip bellemegi teklipl etmegiň üstesine, BŞHDAK ABŞ-nyň hökümedine şu aşakdakylary amala aşyrmagy hem teklipl edýär:

- Öz içine esasy kanuny reformalary we ýetilmeli sepgitleri alýan, polisiýa reýdleriniň soňuna çykýan, tussaglaryň boşadylmagyna we daşary ýurtdaky dindeşlere giňişleýin elýeterlilik döredýän belli we manyly reformalary gazanmak üçin HDAA-nyň 405(c) seksiyasy astynda Türkmenistanyň hökümedi bilen borçly edýän ylalaşygy ylalaşmaly; ylalaşyk baglaşylmadyk ýagdaýynda Prezidentiň hereketinden ýüz dönderilmegi aradan aýrylmalydyr;
- ABŞ-nyň Ilçihanasynyň adam hukuklary aktiwistleri bilen aktiw kontaktlary saklaýandygyna we Türkmen hökümedine her bir tussag üçin öz maşgalasyna, adam hukuklary gözegçisine, ýerlikli mediki alada we aklawja has giňeldilen elýeterliginiň bardygyna göz ýetirmek üçin basyş edýändigine güwä geçmeli;
- Türkmenistandaky dini azatlyklar we degişli adam hukuklary baradaky ýagdaýy baradaky aladalary ÝIK ýaly ikitrapalaýyn ýygnaklarda, hem-de BMG we ÝHHG ýaly degişli halkara forumlarda orta goýmaly; BMG-nyň Merkezi Aziýada Prewentiw Diplomatija boýunça

Regional Merkezine (UNRCCA) öz işiniň adam hukuklary aspektini ýokarlandyrmagyny goldamaly;

- Türkmen hökümedini BMG-nyň Dini Ynançlaryň Azatlygy baradaky Ýörite Habarçysynyň ýene bir gezek ýurda sapar etmegine razylaşmaga, hem-de Kazyýetiň Garaşsyzlygy boýunça we Adam Gynamak boýunça Habarçylaryň saparlaryna razylaşmaga çagyrmaly, sapar üçin anyk seneleri bellemeli, hem-de olaryň saparlary üçin ähli we zerur şertleri döretmäge çagyrmaly;
- Onýyllyklara çeken izolýasiýany ýeňip geçmäge kömek etmek üçin Habar beriş Ýolbaşçylar Geňeşiniň Türkmenistan üçin öz içine dini azatlyklar, şol sanda informatiw täze Islam we Demokratiýa internet sahypasyny, hem-de adam hukuklary we bilim esaslary baradaky maglumatlary alýan radio habarlary we internet programmalaryny artdyrmagyny goldamaly,
- ABŞ-nyň Parahatçylyk Korpusynyň işiniň gaýtadan başlanmagy üçin basyş etmegi dowam etmeli; hem-de
- Ylmy barlaglar üçin, şol sanda öňki Sowet döwletlerinde dini azatlyklary we adam hukuklaryny baradaky barlaglar üçin, hem-de dil türgenleşigi üçin ulanylýan Titul VIII programmasy (1983-nji ýylyň Sowet–Gündogar Ýewropa ylmy barlag we türgenleşik aktynyň çäginde döredilen) astynda Döwlet Departamentine berlen maliýe fondlary ulanmaly.